

26 711

Wijziging van de Pensioen- en spaarfondsenwet en enige andere wetten (recht van keuze voor ouderdomspensioen in plaats van nabestaandenpensioen en gelijke behandeling van mannen en vrouwen)

VOORLOPIG VERSLAG VAN DE VASTE COMMISSIE VOOR SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID²

Vastgesteld 3 oktober 2000

Het voorbereidend onderzoek van dit wetsvoorstel heeft de vaste commissie aanleiding gegeven tot het stellen van de navolgende vragen en het maken van de navolgende opmerkingen.

De leden van de **CDA**-fractie merkten op met belangstelling te hebben kennis genomen van het wetsvoorstel, waarin wordt geregeld het recht op een keus het opgebouwde nabestaandenpensioen uit te ruilen voor een hoger of een eerder ingaand ouderdomspensioen (dan wel een combinatie van die twee), de gelijke behandeling van vrouwen en mannen bij pensioenregelingen en het beperken van de uitzondering van artikel 5, zesde lid van de AWGB. Zij hebben enkele kritische vragen bij de voorgestelde maatregelen.

De regering schrijft in de memorie van toelichting (blz. 4): «De begrippen solidariteit en individualisering zijn communicerende vaten». In de volgende zin van de memorie van toelichting wordt opgemerkt, dat met artikel 2b van het wetsvoorstel «is gekozen voor meer individualisering in de pensioenregeling wat betreft het nabestaandenpensioen, hetgeen een beperking van de solidariteit op dit punt impliceert». Vervolgens stelt de regering dat, hoewel solidariteit een belangrijke rol speelt bij de aanvullende pensioenregelingen, afwegingen plaatsvinden tussen verschillende vormen van solidariteit enerzijds en individualisering, kostenbeheersing en gelijke behandeling anderzijds. De Raad van State heeft in zijn advies terecht opgemerkt: «Elke vorm van individualisering impliceert een beperking van solidariteit tussen mensen zonder en mensen met een (afhankelijke) partner». Uitgaande van de oorspronkelijke betekenis van het woord solidariteit (afgeleid van het Latijnse rechtsbegrip «in solidum», dat op een juridische verantwoordelijkheid duidt waarbij verschillende personen niet elk voor een deel maar elk voor het geheel instaan) die haar oorsprong vindt in de fundamentele onderlinge afhankelijkheid van mensen die op elkaar zijn aangewezen en die gezamenlijk voor een taak staan, vragen de leden van de CDA-fractie of de regering hun mening deelt dat toenemende individualisering in beginsel concurrerend is met solidariteit en dat de uitwerking hiervan grote zorgvuldigheid vereist. De regering merkt op dat ten gevolge van het kostenverhogend aspect van artikel 2b van het wetsvoorstel, de sociale partners tot de conclusie

¹ Het eerder verschenen stuk inzake dit wetsvoorstel is gedrukt onder EK nr. 271, vergaderjaar 1999–2000.

² Samenstelling: Ginjaar (VVD), Jaarsma (PvdA), Veling (RPF/GPV), Van Leeuwen (CDA), Van den Berg (SGP), Hofstede (CDA), Bierman (OSF), Hessing (D66), Ruers (SP), Wolfson (PvdA), (plv. voorzitter), Swenker (VVD), Kneppers-Heijner (VVD) (voorzitter), De Wolff (GL), Van de Beeten (CDA).

kunnen en waarschijnlijk zullen komen dat een nabestaandenpensioen met opbouw karakter niet meer gewenst zal zijn; zij kunnen overgaan tot het afschaffen van dat nabestaandenpensioen. Zelfs blijkt nu reeds een afnemende belangstelling voor het nabestaandenpensioen met een risicokarakter. Terecht merkt de regering op dat deze kwestie betrekking heeft op de verantwoordelijkheid van de sociale partners. Omdat deze gedragseffecten consequenties zijn van het wetsvoorstel, vragen de leden van de CDA-fractie hoe de regering die consequenties beoordeelt. De regering erkent dat op dit moment bepaalde groepen (gezinnen met éénverdieners en de kwetsbare groep oudere vrouwen) nog wel een nabestaandenpensioen wensen. Omdat die groepen ook in de komende decennia zullen blijven bestaan, vragen de leden van de CDA-fractie waarom de regering in dit wetsvoorstel kiest voor individualisering die recht doet aan de pensioenbelangen van alleenstaanden en niet tegelijkertijd heeft gekozen voor creatieve maatregelen ter bescherming van solidariteit zoals die worden uitgewerkt in het nabestaandenpensioen met een opbouw karakter dat van belang is voor genoemde kwetsbare groepen.

De leden van de CDA-fractie deelden het standpunt van de regering om het nabestaandenpensioen op risicobasis buiten de uitruil te houden te steunen. Gezien het kostenverhogend aspect van artikel 2b en te voorziene gedragseffecten van de sociale partners, vroegen deze leden of de regering niet verwacht dat de werking van artikel 2b op korte termijn zal worden teniet gedaan. Met andere woorden: is de werking van artikel 2b nu reeds te beoordelen als een aflopende zaak? De leden van de CDA-fractie vroegen hoe de regering die niet denkbeeldige ontwikkeling beoordeelt. In de nota naar aanleiding van het nader verslag schrijft de regering van mening te zijn, dat compensatie van alleenstaanden zou kunnen geschieden door het uniform geregelde nabestaandenpensioen af te schaffen en degenen die dat wel wensen daar apart voor te laten betalen; een regeling die bij de KLM voor een deel van het personeel is gekozen. De leden van de CDA-fractie vroegen de regering welke consequenties daaraan zijn verbonden voor een collectief nabestaandenpensioen. Hecht de regering nog wel waarde aan een collectief nabestaandenpensioen?

Het wetsvoorstel zou een ontwikkeling kunnen uitlokken, waarin men meer voor arrangementen gaat kiezen die buiten de werkings sfeer van de PSW c.a. vallen. Te denken valt aan lijfrentevoorzieningen waarbij de verschillen in levensverwachting tussen vrouwen en mannen tot uiting komen in premies en/of uitkeringen. Verwacht de regering zo'n ontwikkeling en hoe zou zij die ontwikkeling beoordelen?

De leden van de CDA-fractie staan ondubbelzinnig positief ten opzichte van gelijke behandeling van vrouwen en mannen. Zij hadden kennis genomen van het feit dat tegenover het wegwerken van de ongelijkheid in uitkeringen tussen mannen en vrouwen staat dat er andere ongelijkheden ontstaan. Deze leden vroegen de regering vervolgens: wat betekenen de voorgestelde voorschriften voor gelijke pensioenuitkeringen voor de bestaande trend naar meer flexibilisering en individualisering, met name waar het gaat om beschikbare en vrijwillige aanvullende voorzieningen? Ook vroegen deze leden of de regering wil ingaan op de door het «veld» aangegeven administratieve consequenties en de daaruit voortvloeiende kosten van het wetsvoorstel, zowel voor de werkgevers als voor de pensioenfondsen. Kan de regering nog eens nadrukkelijk ingaan op de aanzienlijk hogere lasten voor de werkgevers (o.m. het MKB) en de uitvoerbaarheidsproblemen bij de verzekeraars, waarvoor het Verbond van Verzekeraars – ook na de ingrijpende aanpassingen door de Tweede Kamer – in zijn schrijven van 22 september jl. aan de Eerste Kamer de aandacht vraagt?

Het invoerings- en overgangsrecht in het wetsvoorstel vraagt bijzondere aandacht. De leden van de CDA-fractie vroegen de regering om een

heldere uiteenzetting van de uitgangspunten en de systematiek daarvan. Ook vroegen deze leden in hoeverre het invoerings- en overgangsrecht in het wetsvoorstel spoort met de zienswijzen van de koepelorganisaties van pensioenuitvoerders en de Verzekeringskamer.

Per amendement is in het wetsvoorstel vastgelegd dat de nieuwe voorschriften voor pensioenen die worden berekend op basis van beschikbare premiesystemen (en de afkoop van kleine pensioenen) uiterlijk op 1 januari 2005 in werking zullen treden. Deze datum zou ruimte bieden om, alvorens gelijke uitkeringsvoorschriften voor te schrijven, bij wet of in Europees verband te komen tot sekseneutrale sterftetafels. De leden van de CDA-fractie vroegen op welke wijze de regering beleidsmatig en in overleg met het «veld» mee zal werken aan het (helpen) bevorderen van sekseneutrale sterftetafels. Is een tijdige evaluatie over de stand van zaken, bijvoorbeeld eind 2003, die ook aan de Eerste Kamer wordt overgelegd, niet noodzakelijk? In het amendement nr. 16 I, dat door de Tweede Kamer niet is aangenomen vanwege het opnieuw staken van de stemmen, komt in de toelichting die noodzaak duidelijk naar voren, met name op grond van het voorkomen van afwijking in de Nederlandse regelgeving van hetgeen in Europa gebruikelijk is. Wil de regering dit punt nog eens duidelijk in haar beschouwingen betrekken?

Laatste vragen van de leden van de CDA-fractie zijn: Wil de regering aangeven welke de budgettaire consequenties zijn van dit wetsvoorstel voor de rijksbegroting?

Heeft het recent ingestelde Adviescollege Toetsing Administratieve Lasten advies uitgebracht inzake dit wetsvoorstel? Zo ja, hoe luidt dit advies?

De leden van de **VVD**-fractie deelden mee met belangstelling te hebben kennis genomen van het wetsvoorstel. Enerzijds konden zij zich vinden in de doelstelling van het wetsvoorstel, anderzijds rezen er een aantal vragen waar het betreft de gevolgen van dit wetsvoorstel, gelet op de ontwikkelingen in de markt. De laatste jaren hebben verzekeraars, gezien de wensen van werkgevers en werknemers met betrekking tot flexibiliteit en individualiteit een groot aantal varianten met betrekking tot pensioenvoorzieningen ontwikkeld.

Hoewel gelijke uitkeringen aan mannen en vrouwen een goede zaak is, zijn er naar het zich laat aanzien ook nadelen aan verbonden, als het bijvoorbeeld gaat om de keuzemogelijkheden van werknemers en uitvoerbaarheid.

Bij beschikbare premieregelingen kan er een B of C polis worden gesloten. In toenemende mate bieden bijna alle verzekeraars bij een B polis de keuze aan de premiebetalers als het gaat om de wijze van belegging van de premiegelden in verschillende fondsen (bijvoorbeeld universal life, unit linked). De premiebetaler kan dan kiezen of hij meer of minder risico wenst te nemen bij de opbouw van het pensioenkapitaal. Degene die een actief beheer voert of een goede neus voor beleggingen heeft kan dus met dezelfde premiegelden een hoger kapitaal opbouwen dan een ander die de voorkeur geeft aan risicoloze belegging van zijn premiegelden. Hoe kijkt de staatssecretaris tegen deze vormen van pensioenverzekering aan met het oog op «gelijke uitkering» op het moment dat op basis van het eindkapitaal, dat alsdan verschilt qua hoogte, een pensioenuitkering wordt gekocht?

Het is bekend dat (in de tweede pijler) bedrijven aan werknemers een bedrag beschikbaar stellen om zelf bij een verzekeraar pensioenrechten in te kopen (C polis), waarbij talloze varianten mogelijk zijn. Op welke wijze, zo is de vraag, wordt dan geregeld dat er, uitgaande van eenzelfde premiebetaling, gelijke uitkeringen aan de werknemers (M/V) worden verstrekt? Daar waar het betreft de zogenaamde vrijwillige aanvullingen kan de werknemer uit een reeks van arbeidsvoorwaarden ervoor kiezen om zelf boven de gangbare pensioenregeling, nog extra pensioen op te bouwen. Andere werknemers maken bijvoorbeeld andere keuzen. De

vraag aan de staatssecretaris is of het in dergelijke situaties nog wel reëel is zo'n pensioenvoorziening onder de werkingssfeer te brengen van het uitgangspunt: «gelijke premie/gelijke uitkering M/V».

Bij de beschikbare premiereregelingen blijken, zo stelden deze leden, er steeds meer uitvoeringsvarianten te komen, die kennelijk ook in een behoefte voorzien. Dit betekent evenzoveel problemen ten aanzien van de uitvoering in de toekomst. Hoe kijkt de staatssecretaris aan tegen de uitvoerbaarheid van dit wetsvoorstel? Betekent dit dat bepaalde vormen van pensioenvoorziening, die kennelijk voorzien in een behoefte van werknemers, niet meer zijn toegestaan?

De verzekeraar zal een ruilvoet moeten vaststellen voor de uitruil van het nabestaande pensioen. Deze ruilvoet zal mede gebaseerd zijn op het aantal vrouwen en mannen in het deelnemersbestand van de collectiviteit c.q. portefeuille van de verzekeraar.

De opbouw van een pensioen strekt zich uit over een reeks van jaren. Het is niet ondenkbeeldig dat de keuze van een werkgever of een werknemer om de pensioenvoorziening onder te brengen bij een verzekeraar in de toekomst mede gebaseerd zal zijn op de ruilvoet c.q. opbouwkeuze voet, die door de verzekeraar is vastgesteld.

Door wijziging van de samenstelling van het deelnemersbestand kan de verzekeraar het nodig achten deze ruilvoet na verloop van jaren aan te passen. Indien de pensioenregeling voorziet in een mogelijkheid tot shoppen is de kans groot dat mannen elders een gunstigere uitkering kunnen krijgen en dat de vrouwen blijven bij de verzekeraar bij wie zij hun kapitaal hebben opgebouwd. Dit kan tot gevolg hebben dat de financiële positie van de verzekeraar op termijn ongunstig wordt. Kan de staatssecretaris een beeld schetsen hoe hij denkt dat in de toekomst de ontwikkelingen zullen zijn en met name hoe verzekeraars met deze problematiek zullen omgaan?

De leden van de VVD-fractie waren verheugd dat het pensioen-«shoppen» weer mogelijk wordt gemaakt. Immers de meeste burgers gevoelen bij pensionering geen behoefte om naar België te gaan, maar zij willen wel een optimale pensioenuitkering van hun in pensioen om te zetten kapitaal. Gebleken is dat er aanzienlijke verschillen in uitkering bestaan tussen de verzekeraars en dat het «shoppen» in deze competitieve markt loont. Maar het impliceert wel dat verschillende pensioenaanvragers verschillende uitkeringen krijgen, ofwel het staat haaks op het beginsel «gelijke uitkering». Hoe verhoudt, naar de mening van de staatssecretaris, de WGB en de plicht tot gelijke uitkering zich tot de mogelijkheid van «shoppen»?

Het wetsvoorstel plaatst het nabestaandenpensioen op risicobasis buiten de werkingssfeer van artikel 2B en pensioenverzekeraars kunnen deze verzekering opnemen in de pensioenregelingen. Kenmerk van een risicoverzekering is dat de verzekering loopt zolang de premie wordt betaald. In toenemende mate worden in arbeidsvoorwaardenregelingen mogelijkheden voor onbepaald verlof opgenomen. In die situaties waarin ook de pensioenbijdrage wordt opgeschort, lijkt het voor de hand te liggen dat ook de premie voor het risico nabestaandenpensioen wordt opgeschort. Wat is dan de situatie voor de nabestaanden als de deelnemer tijdens deze periode overlijdt?

Bovendien kan het gebeuren dat een werknemer eerst wel, maar als hij van werkgever en pensioenfonds wisselt (waar gekozen is voor het niet regelen van een nabestaandenpensioen) geen door hem gewenste voorziening meer heeft, zodat hij naar de particuliere markt moet uitwijken waar niet alleen de premie hoger is maar waar ook selectie door de verzekeraar plaatsvindt. Wordt, zo vroegen deze leden tenslotte, het

voor de werknemers niet een ongewisse en onoverzichtelijke situatie?

De leden van de **PvdA**-fractie merkten op met gemengde gevoelens het wetsvoorstel bekeken te hebben.

Ideologisch konden zij zich goed herkennen in de niet aflatende pogingen de gelijke behandeling van vrouwen en mannen ook op het terrein van pensioenen verder door te voeren. En de mogelijkheden om binnen het raamwerk van de pensioenregelingen te komen tot een bepaalde uitruil van nabestaandenpensioen voor hoger of eerder ingaand ouderdomspensioen – ook voor alleengaanden – vergroot de keuzevrijheid en vermindert enigszins het beroep op al te grote solidariteit tussen het traditionele gezin en andere leefvormen. Maar dit gezegd hebbend, merkten deze leden op dat de uitvoerbaarheid van deze regelgeving – met name voor beschikbare premierregelingen, maar zeker ook voor kleinere collectiviteiten – hun niet eenvoudig en zelfs niet in alle opzichten reëel voorkwam. Wezenlijk bezorgd waren deze leden over mogelijk ontwijkend gedrag waardoor waarbij het goede pensioensysteem in Nederland zou worden aangetast. Zij zouden het zeer op prijs stellen wanneer de benadering van hun problemen en de beantwoording van hun vragen zo vorm en inhoud krijgen, dat zij met een gerust hart hun steun aan het wetsvoorstel zouden kunnen geven.

De leden van de PvdA fractie richtten in de eerste plaats hun blik op de zogenaamde uitruil.

Zij hadden begrepen dat bij uitruil het nabestaandenpensioen op risicobasis niet zou worden betrokken. Deze leden vreesden dat dit een uitnodiging inhoudt in toenemende mate nabestaandenregelingen op risicobasis te gaan verzekeren. Dat leek hen een te betreuren weg. Immers, bij pensionering maar ook bij tussentijds vertrek en het verlaten van werkzaamheden als loontrekkende zal iedere bescherming van de partner vervallen. De wens van het kabinet door het uitsluiten van deze verzekeringen voor de uitruil tenminste nog enige nabestaandenbescherming in stand te houden valt te prijzen, maar een risicoverzekering biedt natuurlijk in lang niet alle omstandigheden voldoende zekerheid. Deelt de staatssecretaris de opvatting van deze leden dat ook thans bij dergelijke regelingen de voorlichting aan de deelnemers over deze risico's te wensen overlaat?

Juist nu door de vormgeving van de ANW de samenleving, georganiseerd in de staat, geen verantwoordelijkheid meer draagt voor de verzorging van nabestaanden zonder jeugdige thuiswonende kinderen geboren na 1950 zou het wegvallen van ook de bescherming in de tweede pijler tot een nog verder vervallen van de mogelijkheid van financiële zorg leiden. In de derde pijler – strikt particulier – blijkt immers – en ook thans is dat al een probleem – dat individuele nabestaandenregelingen, zeker na het 65ste levensjaar, niet goed mogelijk en nauwelijks meer betaalbaar zijn. De leden van de PvdA-fractie zouden het uithollen van de verzorgingsgedachte van pensioen en daaraan gerelateerde voorzieningen niet alleen ernstig willen betreuren maar ook graag willen stuiten.

In een aantal regelingen waar reeds nu het nabestaandenpensioen in een risicoverzekering is vervat kent de regeling een bepaling waarbij «terugruil» op het 65ste jaar mogelijk is. Hadden deze leden het goed begrepen, dan wordt in dergelijke situaties dus uitsluitend nog de mogelijkheid geboden voor een hoger ouderdomspensioen. Eerder ingaan van het pensioen is immers bij het bereiken van de pensioenge-rechtigde leeftijd niet meer mogelijk. Maar ook dan, zo veronderstelden deze leden, zal toch de uitruil de voorschriften van deze wet moeten voldoen.

Kan overigens bevestigd worden dat ook als de gelijke uitkomsten voor mannen en vrouwen nog niet behoeven te worden geregeld in

beschikbare premiereregelingen, dat het wel de bedoeling is dat bij uitruil de gelijke behandeling tot zijn recht komt?

In financiële zin zal invoering van de mogelijkheid tot uitruil natuurlijk tot extra lasten leiden. Dat zal, zo is door het kabinet gesteld, verwerkt worden in het pensioenconvenant. Met andere woorden: andere onderdelen van een pensioenvoorziening zullen als gevolg van dit voorschrift moeten worden versoerd. Kan al een beeld worden gegeven waar naar verwachting de versoeringen zullen optreden?

In alle gevallen zal voor alleengaanden een nabestaandenpensioen moeten worden geregeld en er zal vanzelfsprekend sprake zijn van «keuzegedrag» van burgers. De regelingen die nu nog uitgaan van de «bepaalde partner» zullen moeten gewijzigd. Kan het kabinet ten aanzien van bijvoorbeeld de huidige regeling voor politieke ambtsdragers (een regeling die uitgaat van de «bepaalde partner») aangeven wat de verwachte meerkosten zullen zijn en op welke wijze deze dan zullen worden gecompenseerd?

Klopt het meer in het algemeen dat er een premieverhoging van rond de 2% tegenover moet komen te staan, ervan uitgaand dat gehuwden en ongehuwd samenwonenden reeds voor een nabestaandenpensioen verzekerd zijn?

Een tweede prijsverhogende tendens zal het keuzegedrag van deelnemers zijn. Ook al zal niet ieder zijn eigen en partners' levensverwachting even gunstig kunnen inschatten, aangenomen mag toch worden dat ieder zal kiezen voor die vorm van uitruil die hem/haar zelf het meeste profijt oplevert. Een ongewis, maar in ieder geval kostenverhogend aspect. Dus óf premieverhoging óf ruilvoetverlaging.

In het Tijdschrift voor Pensioenvraagstukken (augustus 2000 nummer 4) wordt een vrij uitgebreid artikel gewijd aan de actuariële aspecten van het keuzerecht, zo vervolgden deze leden.

De leden van de PvdA-fractie deelden mee dit artikel als achtergrondinformatie te zien bij hun verdere vragen rondom de keuzeselectie en de risico's voor de pensioenuitvoerder.

Het wetsvoorstel schrijft voor bij uitruil uit te gaan van collectieve actuariële gelijkwaardigheid binnen een pensioenregeling.

In de huidige pensioenregelingen wordt uitgegaan van sterftetafels waarbij voor mannen en vrouwen een verschillende uitkomst ontstaat samenhangend met een verschil in levensverwachting tussen vrouwen en mannen.

Tevens zal er bij een nabestaandenpensioen rekening mee moeten worden gehouden dat het nog steeds gebruikelijk is dat veel vrouwen trouwen/samenwonen met een man die gemiddeld zo'n 3 jaar ouder is. In het geval van «nabestaanden» betekent dit dus dat weduwen veel langer zullen moeten «genieten» van een nabestaandenpensioen dan weduwnaars .

Zoals ook in de Tweede Kamer bevestigd, zal een ruilvoet in geval van uitsluitend mannelijke deelnemer uitkomen rond de 30%, bij uitsluitend vrouwelijke deelnemers rond de 5%.

De samenstelling in een regeling naar vrouwen en mannen is dus behoorlijk bepalend voor de ruilvoet (als één van de factoren) De andere doorslaggevende factor voor de ruilvoet is het te verwachten keuzegedrag. Aangenomen mag worden dat mensen op basis van eigen levensverwachting en levensduurverwachting van de partner als mede op eigen en partners' gezondheidstoestand hun keuzes zullen maken. En – gezien de arbeidsverdeling en daarmee de pensioenopbouw van vrouwen en mannen – zullen vrouwen zo goed als altijd een partner

hebben met een goed eigen pensioen en mannen veelal een partner met een gebroken pensioen, zodat de behoefte aan een nabestaandenpensioen bij mannen hoger is dan bij vrouwen (vrouwen zullen dus bijna altijd kiezen voor omruil).

In een regeling met een overgrote deelname van mannen zal de ruilvoet hoog zijn, zijn vrouwen oververtegenwoordigd dan is de ruilvoet laag. Opvallend daarbij is dat bij iedere collectiviteit een procentuele toename van vrouwen binnen het collectief zal leiden tot een forse daling van de ruilvoet.

Meer vrouwen op de arbeidsmarkt, en zeker in traditioneel mannelijke sectoren, is vanuit die optiek gezien nadelig voor de ruilvoet.

Wie dan kijkt naar de ontwikkeling van de arbeidsmarktdeelname van vrouwen – de 1970 geboren generatie, die geacht werd economisch zelfstandig te worden voldoet in grote mate aan het verwachtingspatroon – de 1960-generatie bestaat nog voor het overgrote deel uit werkende mannen – moet constateren dat een ruilvoet bijna per jaar, zo niet vaker, neerwaarts zal moeten worden bijgesteld.

Kan worden bevestigd dat wisseling van ruilvoet zonder tijdslimiet is toegestaan?

Dat betekent dan dat tussen generaties, wellicht zelfs tussen een of enkele jaarklassen, de uitkomsten van omruil zullen verschillen binnen een en dezelfde pensioenregeling?

De leden van de PvdA-fractie veronderstelden dat door de verschillende uitkomsten van de ruilvoet tussen pensioencollectieven en tussen verschillende jaarklassen het gevoel van «gelijke behandeling ongeacht burgerlijke staat» niet bij de burger zal ontstaan. Temeer niet waar ook de onderliggende basisregeling – de AOW – niet uitgaat van gelijke uitkeringen los van burgerlijke staat. Met andere woorden, het door deze wetgeving opgeroepen verwachtingspatroon zal niet bewaarheid kunnen worden.

Kan deze veronderstelling door het kabinet worden gedeeld?

Overduidelijk is dat de ruilvoet ook per pensioencollectief zal moeten verschillen. Zeker voor kleine collectiviteiten is de regelgeving problematisch. De komst van een vrouw kan dan de pensioenverwachting voor de zittende – mannelijke – collega's zeer fors naar beneden bijstellen. Hoewel bij een gespannen arbeidsmarkt dit voor vrouwen geen ernstige belemmeringen zal opwerpen kan het natuurlijk ook als belemmering worden opgevat. Wat is de opvatting van de staatssecretaris terzake?

Wanneer nu een pensioendeelnemer (man) zijn ruilvoet fors neerwaarts ziet bijgesteld dan zal de wens te kunnen «shoppen» toenemen. Dat daarmee voor de zittende collegae de ruilvoet nog lager wordt (en de neiging tot «shoppen» zal toenemen) spreekt voor zich.

Eigenlijk vereist sexeneutrale uitruil van nabestaandenregeling een verplichting binnen de eigen collectiviteit te blijven. Maar dat staat dan weer haaks op het voornemen het shopverbod op te heffen. Waarom wordt de opheffing van het shopverbod – jaren geleden bediscussieerd vanuit gelijke behandelingsoptiek – eigenlijk uitsluitend met een beroep op de fiscale effecten ingevoerd en opgeheven?

Ware het geen wijsheid om juist waar collectieve actuariële gelijkwaardigheid wordt beoogd het «verlaten van de collectiviteit» op de pensioendatum te vermijden door handhaving van het shopverbod?

Ook de door het kabinet gesuggereerde garantiemethode vereist, zo meenden de leden van de PvdA-fractie, het handhaven van het shopverbod.

Wat de leden van de PvdA-fractie intrigeerde, was de vraag op welke wijze de waardeoverdracht gedurende de actieve periode zal inwerken op de

hier voorgestelde regelgeving. Als een man en een vrouw beiden na deelname van tien jaar aan een pensioenregeling met een nabestaandenpensioen gebaseerd op een opbouwsysteem van baan veranderen en over gaan naar een werksituatie waarin een pensioenregeling geldt met nabestaandenpensioen op risicobasis is gelijke behandeling geen voorwaarde bij waardeoverdracht.

Voor een man zal dan – bij overig gelijke OP-rechten – de waarde in de nieuwe regeling uitkomen op zo'n 16 pensioenjaren, voor de vrouw slechts op 11.

Deze ongelijkheid lijkt zich toch moeilijk te verhouden tot de bedoeling van de wetgever om in het kader van gelijke behandeling de pensioen-uitkomsten als uitgangspunt gelijk te willen doen trekken.

Zou bij waardeoverdracht gekeken moeten worden naar de overgang van een regeling met nabestaandenpensioen op risicobasis naar een regeling met nabestaandenpensioen op opbouwbasis dan zal de manlijke werknemer uiteraard aanzienlijk in het nadeel zijn. Na 10 jaren zal hij uitkomen op 6 jaar in het nieuwe pensioenfonds, zijn vrouwelijke collega op 9. Deze leden ontvingen graag een reactie op deze complicerende factoren.

Waar het de invoering betrof leek het deze leden dat er toch in veel pensioenregelingen een aanzienlijke hoeveelheid werk zal moeten worden verricht om de nieuwe situatie in kaart te brengen en in het pensioenreglement adequaat vast te leggen. Aangezien het om een veelheid van regelingen gaat leek het de leden van de PvdA noodzakelijk dat in ieder geval een adequate tijdsruimte wordt geboden om de overgang administratief goed te kunnen afhandelen. Welke invoeringsdatum wordt eigenlijk beoogd voor dit onderdeel van de wet?

Binnen grote collectiviteiten waarbij uitgegaan wordt van een rente-toezegging leek het de leden van de PvdA-fractie geen enkel probleem om, gelet op het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen, gelijke uitkeringen aan vrouwen en mannen toe te kennen. Ook thans is dat immers reeds het geval. Wanneer de regeling een rente-toezegging kent zal immers de relatie tussen premiebetaling en pensioen-uitkomst voor de deelnemer ook veel minder herkenbaar zijn. Anders wordt het voor die pensioenregelingen waar de werkgever geen rente, maar een beschikbare premie heeft toegezegd. De ingegeven gedachte dat gelijke beloning eigenlijk ook dan zijn weerslag zou moeten vinden in een gelijke pensioenuitkomst voor mannen en vrouwen is zeker sympathiek, zij het dat deze verder gaat dan de huidige verplichtingen ook in de Europese Richtlijn. Kan de staatssecretaris dat bevestigen? Maar is het – zo vroegen de leden van de PvdA-fractie – ook werkelijk uitvoerbaar en realiseerbaar. Deze leden meenden dat het aan de staatssecretaris was de onrust omtrent de uitvoering weg te nemen. Als bij de verplichtingen rondom backservice en affinanciering wel is gekozen beschikbare premieregelingen buiten beschouwing te laten, waarom is dat dan niet als argument overwogen om ook hier een eigen regime te hanteren? De werkgever doet immers geen rentetoezegging, maar uitsluitend een premietoezegging.

De leden van de PvdA-fractie deelden in principe ook de opvatting dat het onderscheid tussen vrouwen en mannen in de sterftetabellen vermoedelijk niet geheel juist is. Immers, de verschillen in levensverwachting tussen bewoners in sociaal-economisch achtergestelde buurten ten opzichte van sociaal-economisch welvarende buurten in levensverwachting zijn ongeveer even groot.

Echter, ook dan speelt daarbinnen nog steeds het levensverwachtingsverschil tussen vrouwen en mannen. Het kan niet worden ontkend dat

gemiddeld vanaf het 65ste jaar de levensverwachting van vrouwen bijna 5 jaar hoger is dan die voor mannen en dat is wel de periode waarover het pensioen moet kunnen worden uitbetaald. Actuariële voorschriften vereisen derhalve dat dat geld ook beschikbaar is. Het wetsvoorstel gebiedt ook niet dat uiteindelijk dezelfde pensioenen worden uitbetaald. De werkgever zal er in de opbouwfase zorg voor moeten dragen dat voldoende premie beschikbaar komt om gebaseerd op de huidige actuariële gegevens eenzelfde uitkomst voor vrouwen als mannen mogelijk te maken.

Zowel de mogelijkheid bij beschikbare premies individuele keuzes te maken in de beleggingsmix als ook de kans dat gedurende de gehele looptijd van het pensioen de sterftetafels zich wijzigen maken een gelijke uitkomst illusoir.

Is het de bedoeling dat in ieder geval de wisselingen in de sterftetafels gedurende de looptijd door de werkgever worden gecompenseerd? Dan zou de werkgever die zich thans slechts verantwoordelijk weet voor de premiebetaling ook verantwoordelijk zijn voor de uitkomst. Dat kan overigens zowel een positief als een negatief effect zijn. De werkgever zou dan dus of bij moeten storten, maar eventueel ook premie mogen «terugnemen». Dat verhoudt zich slecht tot een beschikbaar premiestelsel. Dan immers bestaat zeker het risico dat de rechter zou uitspreken dat alsdan ook sprake moet zijn van backservice en affinanciering? Deze leden verwezen naar de discussie die zij nog geen jaar geleden met de staatssecretaris hadden gevoerd rondom hybride pensioenregelingen.

Wanneer overigens binnen een pensioenregeling gebaseerd op beschikbare premie het mogelijk is pensioen om te ruilen voor bijvoorbeeld ouderschapsverlof of andere zaken en er voor vrouwen meer premie is betaald, kan dan een vrouw een langer verlof opnemen of moet dat geacht worden ongelijke beloning van mannen te zijn? Voor de waardeoverdracht gedurende de actieve periode wezen deze leden op de complicerende factor die zij al eerder hadden aangeduid.

Kan de staatssecretaris nog eens nader zijn licht doen schijnen over de zogenaamde garantiemethode in relatie tot de WTV (de taakafbakening)? De leden van de PvdA-fractie hadden de indruk dat verzekeraars – die immers moeten verzekeren – niet is toegestaan een soort «spaarpotje» te maken binnen een pensioenregeling waarmee uiteindelijk gelijke uitkeringen kunnen worden geregeld.

Al eerder gemaakte opmerkingen met betrekking tot het shopverbod zijn zeker voor de garantiemethode relevant. Wanneer binnen een collectieve spaarpot moet worden herverdeeld, dient het verlaten van het collectief worden geblokkeerd.

Deelt de staatssecretaris de vrees van de leden van de PvdA-fractie, dat wanneer in geval van beschikbare premieregelingen de werkgever geconfronteerd wordt met extra lasten en administratieve voorwaarden hij de neiging kan krijgen geheel af te zien van een pensioenregeling en wil kiezen voor een loonsverhoging die de werknemer dan zelf in de derde pijler kan benutten voor enigerlei vorm van oudedagsvoorziening? Deze leden achtten een dergelijke ontwikkeling ongewenst; daarmee wordt het Nederlandse pensioenstelsel, waarin jaren is gewerkt aan het wegwerken van witte en grijze vlekken, toch vérgaand aangetast.

De leden van de PvdA-fractie hadden met waardering geconstateerd dat de problematiek er toe heeft geleid dat in de Tweede Kamer is besloten een langere tijd toe te staan voor de administratief technische voorbereiding.

Is de staatssecretaris bereid tenminste een jaar voor de beoogde

invoering (zie artikel X-2de lid) van de gelijke behandeling in de beschikbare premiereregelingen de Kamers te informeren over de werkelijke stand van zaken met betrekking tot de oplossing van de problemen die thans met deze invoering worden voorzien? Het leek deze leden gewenst hier een onafhankelijk onderzoek naar te doen verrichten.

Met enige verbazing hadden de leden van de PvdA-fractie kennis genomen van de opvatting dat ook eigenbijdrageregelingen van de werknemer binnen een pensioenregeling geacht worden onder de wet te vallen en zullen moeten leiden tot een voor vrouwen en mannen gelijke uitkomst.

In de wet zelf wordt gesproken over pensioen berekend of mede berekend op grond van geldelijke bijdragen van de werkgever. In de WGB wordt in artikel 12 a toch ook gesproken over «een voorziening ten behoeve van een persoon, anders dan door die persoon zelf tot stand gebracht».

De leden van de PvdA-fractie leek het een werknemersbelang zelf te kunnen besluiten bijvoorbeeld een deel van het spaarloon aan te wenden voor aanvullingen op het pensioen binnen een pensioenregeling en dat deze mogelijkheid niet moet worden uitgebannen. Juist binnen de pensioenregelingen wordt werknemers meer ruimte geboden dan in de derde pijler om bepaalde pensioengaten te dichten. Wanneer de werkgever hiervoor ook geld ter beschikking zou moeten stellen om gelijke uitkomsten te garanderen zal dat bij hem snel de neiging doen ontstaan dergelijke vrijwillige modules niet toe te staan. Mannelijke werknemers zouden wellicht zelfs kunnen betogen dat door een dergelijke extra bijdrage de werkgever de facto meer (spaar)loon aan vrouwelijke werknemers ter beschikking stelt dan aan de mannelijke werknemers

De leden van de PvdA-fractie deelden tot slot mee ook nu al te menen dat er aan de voorlichting rondom pensioenen nog veel te verbeteren zou zijn. Wanneer de overheid bij wet wijzigingen voorstelt die vergaande gevolgen kunnen hebben voor burgers – zoals bijvoorbeeld de uitruil van het pensioen – dan ligt het, zo meenden deze leden, ook op de weg van de overheid een actieve en voortdurende rol te spelen op het terrein van de voorlichting. Welke plannen zijn hiervoor in ontwikkeling?

De leden, behorende tot de fractie van **GroenLinks** merkten op met belangstelling te hebben kennis genomen van het voorliggend wetsvoorstel. Het streven naar gelijke behandeling ongeacht de burgerlijke staat of leefsituatie en de gelijke behandeling mannen en vrouwen t.a.v. de uitkeringen van ouderdomspensioenen onderschreven zij. Seksesolidariteit in pensioenregelingen en het recht van keuze voor ouderdomspensioen in plaats van nabestaandenpensioen is een goede zaak. De pensioenbehoefte wordt mede bepaald door iemands leefsituatie. Opgemerkt moet worden dat het dossier erg weerbarstig is. Diverse aspecten van solidariteit, ongelijkheid en gelijke behandeling komen in alle ingewikkeldheid aan de orde. Duidelijk is dat dit wetsvoorstel geen verbetering heeft gebracht voor de pensioenpositie van homoseksuele partners. Deze leden ervoeren dat als een omissie in deze wet. Onduidelijk blijft of voorliggend wetsvoorstel een verbetering is voor alleenstaanden. Deze leden zouden daar in hun vragen op terugkomen.

Het recht op uitruil van een nabestaandenpensioen op risicobasis is niet mogelijk. Is hier sprake is van gelijke behandeling? Alleenstaande pensioendeelnemers blijven verplicht te betalen voor een aanspraak die zij niet kunnen realiseren. Is dit niet in strijd met Europese en internationale regelgeving ten aanzien van gelijke beloning? Welk beslag neemt de risicoverzekering in op de totale te betalen premie? Nabestaanden-

pensioen op risicobasis biedt geen dekking voor overlijdensrisico in de periode na beëindiging van het dienstverband en voor pensionering. Wordt op deze manier geen schijnzekerheid gecreëerd bij deelnemers aan pensioenfondsen?

Kan de regering duidelijk uitleggen waarom gekozen is voor het toestemingsvereiste van partners bij uitruil? Is dit nog een uitgangspunt van deze tijd, ervan uitgaand dat relaties zich kenmerken door gelijkwaardigheid? Op deze manier wordt de pensioengerechtigde geen individuele keuze geboden.

Een aan ons allen openstaand keuzerecht is een omslachtige methode om tot alleenstaandecompensatie te komen. Hier was het toch allemaal om begonnen? Met een alleenstaandetoeslag voor degene die op datum van pensioenleeftijd verklaart geen kwalificerende partner te hebben, zou het instemmingsvereiste niet meer noodzakelijk zijn. Op deze manier wordt tevens recht gedaan aan het feit dat iemands pensioenbehoefte mede bepaald wordt door de leefsituatie. Bijkomend voordeel is dat de 2^e pijler dan meer aansluit op de 1^e, waar alleenstaandencompensatie sinds jaar en dag gegeven wordt. Graag ontvingen deze leden een reactie van de staatssecretaris.

Het uitgangspunt dat seksneutrale berekeningswijzen voor iedereen gelijke behandeling betekenen, lijkt uit beeld te zijn verdwenen. Er wordt uitzondering op uitzondering verzonnen, terwijl het (ook al is het op lange termijn) toewerken naar rekenen met seksneutrale sterftetabellen toch de allereenvoudigste en eerlijkste maatstaf is. Het zou dan ook goed zijn om dat spoor – ondanks deze wetgeving, die dan als tijdelijk kan worden gezien – in te zetten. Dat kan door middel van onderzoek, door het laten maken van simulatiemodellen met betrekking tot de gevolgen en door het inbouwen van bijvoorbeeld een nationaal vereveningsinstituut. Ook internationaal kan Nederland het initiatief nemen om eerst te komen tot een wetenschappelijke uitwisseling en onderbouwing van de mogelijkheden en verwachte moeilijkheden. Ook op Europees niveau zou dat kunnen. Tot nu toe wordt dat steeds weggewimpeld. Tijdens de behandeling in de Tweede Kamer is een gedeeltelijke verbetering van de uitkomsten van beschikbare premiereregelingen uitgesteld tot 2005. Waarom maar een gedeeltelijke verbetering en waarom dan niet een eindtermijn (bijvoorbeeld 2010) om volledige gelijke behandeling ook bij dit type regelingen te bereiken?

Verdergaande flexibilisering van pensioenregeling laat steeds meer «verrekeningsmomenten» zien: uitkoop/waardeoverdracht, omzetten van nabestaandenpensioen in ouderdomspensioen. Dat zijn allemaal momenten waarop individuen zich kunnen vergelijken met collega's en medeverzekerden. Kan de regering een inventarisering maken van de momenten waarop en de groepen waarvoor dan ongelijke behandeling zichtbaar wordt? Onder de huidige omstandigheden kunnen allerlei ongelijkheden ontstaan tussen homo- en lesbostellen en heterostellen (vanwege het veronderstelde geslacht bij sekseafhankelijke sterftetabellen) en alleenstaanden en hetero's.

De interpretatie van artikel 5:6 AWGB ongelijke behandeling tussen ongehuwden/ongeregistreerden aan de ene kant en gehuwden/geregistreerden aan de andere kant blijft bij nabestaandenpensioenen toegestaan. Dit is een totaal ander afwegingskader dan in de rest van de AWGB gebruikelijk, namelijk gelijke behandeling van gehuwden/geregistreerden en ongehuwden/niet geregistreerden. Voor de pensioenen in de verzekeringsmarkt geldt trouwens weer een ander afwegingskader: de uitzondering van artikel 5:6 AWGB geldt niet. In artikel 7 AWGB is zo'n uitzondering niet opgenomen. Dat laatste is overigens

prima, want dat betekent meer gelijke behandeling, maar waarom zo'n verschil tussen marktsector en nabestaandenpensioenen die in de sfeer van werkgever/werknemer worden opgebouwd?

De gelijke opbouw van nabestaandenpensioen vanaf 1 januari 2001 voor homo- en lesbostellen achten deze leden toch werkelijk erg minnetjes. Waarom geen reparatieregeling? Het is zo'n kleine groep, dat moeten de rijke pensioenfondsen toch netjes kunnen oplossen? Waarom legt de wetgever dit niet op?

Met gemengde gevoelens hadden de leden van de fracties van **RPF/GPV** en **SGP** kennis genomen van het wetsvoorstel.

Er is begrip op te brengen voor de wens om mensen de keus te bieden een nabestaandenpensioen om te zetten in (een aanpassing van) een ouderdomspensioen. Hetzelfde geldt voor de wens om de verschillende statistische levensverwachting van mannen en vrouwen als factor ter bepaling van de premie en de uitkering van pensioenen uit te schakelen. Maar het was voor de genoemde leden de vraag of de voorliggende voorstellen deze wensen op een goede manier realiseren. In verband daarmee stelden zij de volgende vragen.

Is de in het wetsvoorstel bepaalde keuzemogelijkheid met betrekking tot een nabestaandenpensioen in combinatie met de beoogde gelijke behandeling van mannen en vrouwen wel realiseerbaar? In een recente brief van het Verbond van Verzekeraars aan de Eerste Kamer (d.d. 22 september 2000) wordt het samenvattend geconstateerd dat collectieve actuariële gelijkwaardigheid zich niet verdraagt met individuele voorzieningen en het verplicht opleggen van solidariteit niet tot de mogelijkheden behoort. Daarbij heeft de schrijver van de brief met name het oog op individuele pensioenverzekeringen en verzekeringen t.b.v. kleine collectiviteiten. Maar in principe is het in grotere collectiviteiten niet anders. Graag vernemen de leden van de fracties van RPF/GPV en SGP een reactie van de staatssecretaris.

Het wetsvoorstel maakt pensioenregelingen zeer gecompliceerd. En – aannemende dat de problemen daarin overwonnen kunnen worden – dan nog is de gelijke behandeling van mannen en vrouwen niet volledig gerealiseerd. Wil de staatssecretaris uitleggen waarom het beperkte effect in dezen van het wetsvoorstel door hem zo belangrijk wordt geacht dat hij de grote problemen in de uitvoering voor lief neemt? Waarom is de urgentie zo groot dat hij het onverantwoord vindt te wachten op de wellicht in de toekomst mogelijke regeling door middel van algemene sekseneutrale sterftetabellen?

Een bij-effect van de gecompliceerde regelingen zal zijn dat minder nabestaandenpensioenregelingen op opbouwbasis zullen worden getroffen. Hebben de genoemde leden goed begrepen dat de staatssecretaris daar niet rouwig om is? Zo ja, hangt deze houding samen met de in een ander verband (Nota naar aanleiding van het nader voorlopig verslag, blz. 16) geuite opvatting dat «afhankelijkheidsrelaties» in de samenleving niet moeten worden aangemoedigd?

De voorzitter van de commissie,
Kneppers-Heijnert

De griffier van de commissie,
Nieuwenhuizen